

TURDIYEV BEXRUZ SOBIROVICH

**YANGI TAHRIRDAGI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
KONSTITUTSIYASI**

o'quv qo'llanma

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

TURDIYEV BEXRUZ SOBIROVICH

**YANGI TAHRIRDAGI O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
KONSTITUTSIYASI**

o‘quv qo‘llanma

**Bakalavriat barcha ta’lim yo‘nalishi
talabalari uchun**

Toshkent – 2023

UO‘K 342.41(075)
KBK 67.400.11(5O‘zb)ya7
T28

Turdiyev, Bexruz Sobirovich

Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi [Matn]. O‘quv qo‘llanma. – T.: “Impress media nashriyoti, 2023-y. – 150 b.

Mazkur o‘quv qo‘llanma bakalvriat barcha ta‘lim yo‘nalishi talabalariga mo‘ljallangan bo‘lib, unda yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi loyihasida belgilangan muhim yangilanish va o‘zgarishlarning mazmun-mohiyati kabi dolzarb masalalar o‘z ifodasini topgan. O‘quv qo‘llanma oliy o‘quv yurtlari talaba va o‘qituvchilari uchun mo‘ljallangan bo‘lib, undan konstitutsiyaviy islohotlar bilan qiziquvchi barcha kitobxonlar ham foydalanishlari mumkin.

Muallif:

Bexruz Sobirovich Turdiyev

Buxoro davlat universiteti “Yurisprudensiya, ijtimoiy-siyosiy fanlar”
kafedrasi dotsenti, falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Mas’ul muharrir:

Ergashev Ibodulla

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti professori, siyosiy
fanlar doktori

Taqrizchilar:

S.S.Raupov – Buxoro davlat universiteti professori, tarix fanlari nomzodi

F.M.Bafoyev – Buxoro muhandislik- texnologiya instituti dotsenti, siyosiy
fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Ushbu o‘quv qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Buxoro davlat universitetining 2023-yil 29-noyabrdagi 673-sonli buyrug‘iga asosan nashrga tavsiya etilgan. Qayd qilish raqami 673-26.

ISBN 978-9910-9648-0-0

© **B.S.Turdiyev, 2023**

© **“Impress media nashriyoti, 2023**

KIRISH

Konstitutsiya har bir davlat taraqqiyotining poydevori bo‘lgan huquqiy, siyosiy va mafkuraviy hujjat – mamlakatning Asosiy qonuni hisoblanadi. 2023-yil 1-mayda qabul qilingan yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi inson va fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklari, mustaqil demokratik davlatimiz, erkin jamiyatimizning mustahkam huquqiy asosi hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’biri bilan aytganda, “Konstitutsiyamiz loyihasini muhokama qilishdan boshlab to uni qabul qilguncha bo‘lgan davrda o‘tkazilgan umumxalq muhokamalarida millionlab yurtdoshlarimiz faol va munosib ishtirok etdilar. Shu nuqtai nazardan qaraganda, yangilangan Konstitutsiyamizning chinakam muallifi xalqimiz bo‘ldi, deb aytishga barcha asoslarimiz bor. Eng muhimi, endi islohotlarimiz yo‘lidan hech qachon ortga qaytmaymiz, “inson – jamiyat – davlat” degan yangi tizim asosida faqat va faqat oldinga qarab boramiz”¹.

Mamlakatimizda o‘tgan yillar davomida Konstitutsiya asosida inson qadri ulug‘lanadigan demokratik huquqiy davlat va adolatli fuqarolik jamiyatini qurish maqsadida keng qamrovli yangilanishlar va islohotlar amalga oshirilib, bu borada boy tajriba to‘plandi. O‘zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichiga qadam qo‘yar ekan, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida belgilangan adolatli va xalqparvar davlat barpo etish yo‘lida dolzarb ahamiyatga ega bo‘lgan vazifalarni to‘laqonli amalga oshirishda O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, konstitutsiyaviy islohotlar tabiiy rivojlanish natijasi bo‘lib, millat va xalq sifatida keyingi qadamlarimizni aniqlab olishimiz uchun o‘ta ahamiyatli va adolatli jamiyat qurish yo‘lida ulkan qadamdir. Binobarin, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar insonning sha’ni, qadr-qimmatini, huquq va erkinliklari bundan buyon barcha sohalarda ustuvor ahamiyat kasb etishi muhim qoidaga aylandi. Bir so‘z bilan aytganda, “Inson qadri uchun” g‘oyasi bugungi

¹ Mirziyoyev Sh.M. Yangilangan Konstitutsiyamiz Uchinchi renessansni barpo etish yo‘lida mustahkam huquqiy poydevor bo‘lib xizmat qiladi // “Xalq so‘zi” gazetasi, 2023 yil 9 may, №94 (8437).

islohotlarning bosh tamoyili bo'lgan "Inson – jamiyat – davlat" degan yondashuv yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizning mazmun-mohiyatiga chuqur singdirilgan.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya bevosita xalq tomonidan qabul qilinib, tariximizda to'g'ridan-to'g'ri amalga kiritiladigan birinchi hujjat bo'ldi. Buning eng ahamiyatli tomoni, yangi tahrirdagi Konstitutsiyaga munosabat bildirilganida barchaning ovozi bir xil maqomga va kuchga ega ekanligidadir. Ya'ni, Konstitutsiya loyihasini muhokama qilish jarayonida fuqaro qaysi kasbda, qanday lavozimda ekanligidan qat'i nazar, har bir insonning tanlovi va fikri ahamiyatli va hal qiluvchi bo'ladi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning eng muhim jihatlari inson, uning hayoti, erkinligi, qadr-qimmat, daxlsiz huquqlari va manfaatlarini ta'minlash, erkin va adolatli fuqarolik jamiyatini rivojlantirish hamda demokratik huquqiy davlat qurish bilan bog'liq o'zgarishlar bilan muhim ahamiyatga ega.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyamiz huquqiy davlat prinsipini ro'yobga chiqarishga qaratilgan konstitutsiyaviy kafolatlar belgilanib, ijtimoiy davlat prinsiplariga oid normalarning yanada mustahkamlanishi, xususan, sifatli ta'lim va tibbiy xizmat ko'rsatish, ijtimoiy ehtiyojmand qatlamni qo'llab-quvvatlash, munosib mehnat sharoiti va adolatli ish haqi tizimini yaratish, ishsizlikdan himoyalanih, uy-joyga ega bo'lishga qaratilgan qoidalar bilan yanada takomillashtirildi. Shu bilan birga, inson huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish davlatning konstitutsiyaviy majburiyati sifatida belgilanishi, erkin bozor mexanizmlarini joriy qilish, sog'lom raqobat va xususiy mulk daxlsizligini ta'minlash, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq yangi qoidalar ham yangi tahrirdagi Asosiy qonunimizning o'ziga xos jihatini ifoda etdi.

"Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi" nomli o'quv-qo'llanmasi mamlakatimizda Konstitutsiyasini so'zsiz va to'liq amalga oshirish, unda mustahkamlangan ustuvor prinsiplarni Yangi O'zbekiston ulug'vor g'oyasiga hamohang tarzda ro'yobga chiqarish, davlat organlarining faoliyatini yangicha konstitutsiyaviy-huquqiy sharoitlarda yo'lga qo'yish, fuqarolar o'z hayotida xalq Konstitutsiyasi

ruhini yaqqol his etib turishini ta'minlab borish borasidagi tashviqot ishlarida foydalanish mumkin.

Ushbu o'quv-qo'llanmani tayyorlashda mamlakatimiz konstitutsiyaviy islohotlar sohasida erishilgan ilmiy-amaliy tajribalar, O'zbekiston va xorijda chop qilingan adabiyotlar hamda vaqtli matbuot nashrlari, internet ma'lumotlaridan keng foydalanildi. O'quv-qo'llanma muallifli tomonidan bu sohada amalga oshirilgan dastlabki ishlardan bo'lganligi uchun ayrim kamchiliklardan xoli bo'lmasligi tabiiy. Bu haqida xolisona fikr va mulohazalar bildirgan olimlar va mutaxassislar o'quv qo'llanmaning kelajakda yanada takomillashishiga o'z hissalarini qo'shgan bo'ladilar.

MUNDARIJA:

KIRISH	Ошибка! Закладка не определена.
1-MAVZU: YANGI TAHRIRDAGI O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASI FANINING MAQSADI VA VAZIFALARI	6
1 §. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi fanining predmeti, maqsad va vazifalari.....	6
2 §. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi fanining manbalari	7
3 §. Konstitutsiya tushunchasi, mohiyati va belgilari	8
4 §. Konstitutsiyalarning funksiyalari va ularning turlari	9
2-MAVZU: YANGI TAHRIRDAGI O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASINING QABUL QILINISHI VA UNGA BO‘LGAN ZARURAT	15
1 §. Mustaqil O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Konstitutsiyasi va uning o‘ziga xos jihatlari	15
2 §. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning qabul qilinishi va unga bo‘lgan hayotiy zarurat	19
3 §. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada jahon konstitutsiyaviy rivojlanish tajribalari hamda milliy qadriyatlarning aks etishi.....	21
4 §. Yangilangan Konstitutsiyaning tuzilishi va undagi asosiy yangi o‘zgarishlar	23
3-MAVZU: YANGILANGAN KONSTITUTSIYASIDA INSON VA FUQARO HUQUQ VA ERKINLIKLARI HAMDA BURCHLARINING KONSTITUTSIYAVIY ASOSLARI	39
1 §. O‘zbekiston Respublikasida fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklari tushunchasi.....	39
2 §. Fuqarolik tushunchasi va uning konstitutsiyaviy asoslari.....	40
3 §. Fuqarolarning shaxsiy huquq va erkinliklari, uning konstitutsiyada mustahkamlanishi	43
4 §. Fuqarolarning siyosiy huquqlari va demokratik erkinliklari.....	46
5 §. Iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ekologik huquqlarning konstitutsiyaviy asoslari	49
6 §. Fuqarolarning huquq va erkinliklarining Konstitutsiyada kafolatlanishi hamda fuqarolarning burchlari	50
4-MAVZU: YANGI TAHRIRDAGI O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA DAVLAT HOKIMIYATI TASHKIL ETILISHINING KONSTITUTSIYAVIY ASOSLARI	58
1 §. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining konstitutsiyaviy-huquqiy maqomi	58

2 §. Yangilangan Konstitutsiyada Oliy Majlisning davlat organlari tizimidagi o‘rni va funksiyalari.....	64
3 §. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi va uning asosiy funksiyalaridagi o‘zgarishlar	70
4 §. O‘zbekiston Respublikasida sud tizimining konstitutsiyaviy asoslari	72
5 §. Yangilangan Konstitutsiyada advokatura va prokuraturaning davlat organlari tizimida tutgan o‘rni.....	74
6 §. O‘zbekiston Respublikasining ma’muriy-hududiy tuzilishi.....	79
5-MAVZU: YANGI TAHRIRDAGI O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI FAOLIYATINING KAFOLATLANISHI.....	85
1 §. Fuqarolik jamiyati institutlari, jamoat birlashmalari va boshqa nodavlat notijorat tashkilotlari tizimi va vazifalari	85
2 §. Siyosiy partiyalarning hokimiyatda ishtiroki	87
4 §. Davlat va diniy tashkilotlar munosabati	93
5 §. Ommaviy axborot vositalari va ularning konstitutsiyaviy asoslari.....	95
6-MAVZU: YANGI TAHRIRDAGI O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA OILA, BOLALAR VA YOSHLAR MASALALARI	100
1 §. Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘ini sifatida.....	100
2 §. Ota-onalarning voyaga yetmagan farzandlar oldidagi majburiyati.....	103
3 §. Konstitutsiyada bolaning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarining ta’minlanishi va himoya qilinishi	106
4 §. Davlat yoshlarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, ekologik huquqlari himoya qilinishi.....	108
7-MAVZU: YANGILANGAN KONSTITUTSIYADA SAYLOV TIZIMI.....	112
1 §. Saylov huquqininng konstitutsiyaviy asoslari va tizimi.....	112
2 §. O‘zbekiston Respublikasining fuqarolarining davlat hokimiyati vakillik organlariga saylash va saylanish huquqi.....	116
3 §. O‘zbekiston Respublikasining referendumini tashkil etish va o‘tkazishning konstitutsiyaviy asoslari.....	119
4 §. Saylov jarayoni va saylov organlari	121
XULOSA.....	128
Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bo‘yicha testlar	131
GLOSSARIY	141

TURDIYEV BEXRUZ SOBIROVICH

**YANGI TAHRIRDAGI O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
KONSTITUTSIYASI**

o‘quv qo‘llanma

Muharrir: M.Talipova

Musahhih: I.Tursunova

Kompyuterda tayyorlovchi: G.Ibragimova

Bosishga ruxsat etildi 14.12.2023.

Qog‘oz bichimi 60x84 ¹/₁₆. TIMES garniturasida

Shartli bosma tabog‘i 9,6. Nashr tabog‘i 7,2

Adadi 50. Buyurtma № 14-12.

«LESSON PRESS» MCHJ nashriyoti

Manzil: Toshkent, Komolon ko‘chasi, Erkin tor ko‘chasi, 13

«IMPRESS MEDIA» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Manzil: Toshkent sh. Qushbegi ko‘chasi, 6-uy.